
Директните плащания и влиянието им върху доходите на земеделските производители след присъединяването на България към ЕС

Докторант ПЕТЪР ПОЧАЛЕЕВ
Аграрен Университет – Пловдив
E-mail: petar_pochaleev@abv.bg

Присъединяването на България към ЕС разкри нови перспективи пред земеделските стопанства у нас. Същевременно новата среда, в която трябва да функционират тези стопанства – Общата селскостопанска политика, поставя пред тях редица предизвикателства, неизвестност и проблеми, свързани с развитието им. Основната цел на настоящото изследване е да се проследи изменението на доходите на земеделските производители и влиянието на директните плащания след присъединяването на България към ЕС. Първоначално се прави кратък обзор на подходите за разрешаване на фермерския проблем и подходите, прилагани при подпомагане на земеделските стопанства в развитите и развиващите се страни. Обект на изследване са земеделските стопанства в област Пловдив, като за целта са анкетирани 65 стопанства с различен правно-организационен статут. На базата на данните, получени от анализа, се прави предложение за промяна в начина на подпомагане на земеделските стопанства. Предложенията, които може да се направят за реструктуриране на начина на подпомагане на земеделските стопанства в рамките на ЕС, са следните:

- Намаляване на финансовите средства за подпомагане на селското стопанство в ЕС през периода 2014-2020 г. до 30% от общия бюджет;
- Предварително фиксиране на средствата за подпомагане на земеделските стопанства на годишна база;
- Подпомагане на стопанствата на база икономическия им размер, а не на база единица площ;
- Поетапно намаляване на директните плащания на база икономическия им размер и премахането им до 2020 г.

Увод

Непрекъснато променящата се ОСП е политически избор на обществото, тъй като без

подкрепата на потребители, данъкоплатци и обществото като цяло ЕС не би могъл да предложи подкрепа за селското стопанство, която е необходима, за да се избегне изоставянето на земята, разрушаването на околната среда, загубата на работни места и социалният упадък в селските райони.

Всичко това изисква един анализ на състоянието и проблемите на земеделските стопанства у нас, свързан с постоянно променящите се условия, който може да се осъществи преди всичко чрез своевременно разкриване на проблемите, възникващи в този процес, и очертаване на насоките и инструментите за тяхното отстраняване.

Основната цел на настоящото изследване е: *Да очертае основните проблеми, с които се срещат българските земеделски производители, и изискванията, наложени от ОСП на ЕС, като проследи изменението на доходите им, влиянието на директните плащания върху тях и даде насоки за тяхното решаване.*

Селскостопанският сектор е описан в литературата и като засегнат от така наречения „фермерски проблем“ (Gardner, 1992), т. е. една ситуация на ниски и нестабилни доходи (Schultz, 1945) и ниска степен на възвращаемост на ресурсите (Tweeten, 1971). По своята същност той е много сложен и обхваща много аспекти, най-важен от които е проблемът с доходите на земеделските производители (Chambers, R., 1985; Schultz, 1945). Характерно за селското стопанство е, че с напредването на технологията и индустриализацията на производството доходите на земеделските производители изостават от равнищата на доходите, получавани в промишлеността. В тази връзка фермерският проблем ще се счита за решен, ако доходите, получавани от земеделските производители, достигнат до равнищата на тези от промишлеността.

В литературата съществуват редица изследвания за подходите за разрешаване на фермерския проблем, но най-общо те могат да бъдат сведени до няколко основни. В свое изследване Brandow (1977) и Цонева (2001) посочват, че съществуват пет основни под-

хода за разрешаването на фермерския проблем: решаване на проблема от само себе си чрез свободния пазар; промени в пазарното търсене; промени в предлагането на селскостопански стоки; промяна на конкурентната структура на селското стопанство; прехвърляне на доходи от нефермерския сектор чрез средства, извън пазара.

При разглеждане на националните селскостопански политики не може да не се забележи един добре известен феномен: развиващите се страни, които се характеризират с голям брой земеделски производители, са склонни да дискриминират селскостопанския си сектор. Докато в по-богатите страни, в които земеделието заема само малък дял от икономиката, правителствената намеса е предназначена за подпомагане на земеделските производители. Този привиден парадокс привлича вниманието на голяма част от учените, чийто изследвания са фокусирани върху моделите на селскостопанската политика.

Причините за тези изкривяващи политики често почиват на исторически, културни и социални фактори, но също се основават и на структурни, икономически, политически и идеологически фактори. Въпреки това, до 1980 г. са извършени много малко систематични изследвания, които обясняват защо, когато страните стават по-богати и тяхното фермерско население се свива, намалява дискриминацията срещу селското стопанство и в крайна сметка се превръща в позитивна подкрепа. Важно изключение е проучване, инициирано от Световната банка (Krueger, 1992; Krueger et al. 1991; Schiff and Valdes, 1992).

Няколко обяснения са предложени в литературата за парадокса на селскостопанските политики, а именно - защо в развитите държави фермерите получават високо ниво на подкрепа, а в развиващите се - не (Swinnen and Van der Zee, 1993 г.). Класическият анализ идва от логиката на колективно действие от Olson (1965), който обяснява парадокса по следния начин: определена група, съставена от няколко членове, може да упражни по-добре натиск за постигане на своите интереси, отколкото голяма група.

Ако погледнем в бъдещето на директните плащания и говорим за аграрната реформа в България, бихме могли да открием два аспекта. Първо - можем ли да постигнем поставените цели със сегашната концепция? И второ - поставя се въпросът дали тази концепция е правилна и справедлива. И на двата въпроса бихме могли да отговорим с „не”. Първо - директните плащания не изпълняват целите си. Подпомагането на селското стопанство по този начин постепенно премина от защитни цени към директни плащания. За да могат стопаните, въпреки това да оцелеят, те получават едно изравняване на този конкурентен недостатък. И така установяваме, че най-големите суми се насочват към най-големите стопанства, които най-малко страдат от тези проблеми. Защото този, който може да стопанисва много земя, реализира предимства от „икономията на мащаба”. Или по друг начин казано - продукцията става по-ефективна и той получава най-много субсидии, и така те нарастват годишно в площ. Поради тази причина стопанствата с по-малко хектари площ са в неизгодна позиция. Според Тодорова и Кагатсуме (2007) фундаменталните промени в прилагането на ОСП на ЕС, с преминаването от ценова подкрепа към директни плащания, повдига въпроса за последствията от разпределението им. Голяма част от експертите оценяват като незначително влиянието на ОСП върху нерегистрираните стопанства, малките стопанства и стопанствата, специализирани в отглеждането на зеленчуци и трайни насаждения (Башев, 2011). Директните плащания на единица площ водят до различно изменение в доходите на земеделските производители, в зависимост от специализацията им, в резултат на което се наблюдава неравнопоставеност между различните подотрасли.

Като недостатък на схемата за подпомагане на земеделските стопанства на единица площ може да се отбележи също, че прилагането ѝ не води до съществен напредък по отношение нарастването на доходите при по-голямата част от земеделските стопанства, повишаването на знанията и квалификацията

на земеделските производители, намаляването и спирането на миграцията на селското население.

Методика на изследването

Изследователска хипотеза

Хипотеза: Посоката на изменение на доходите, получавани от земеделските стопанства след присъединяването на България към ЕС, в голяма степен зависи от тяхната производствена специализация и размер.

Микротеза 1: Посоката на изменение на доходите от стопанството се влияе от неговата специализация и размер.

Микротеза 2: Получаваните директни плащания за единица площ оказват различно влияние върху нормалното функциониране на земеделското стопанство, в зависимост от неговата специализация и размер.

Методи и подходи на изследването

Основният методичен подход, приложен при анализа, е системният. Този метод разглежда обектите на изследване като системи, които са в непрекъсната връзка с други системи. От своя страна системите се влияят както от вътрешната си структура, така и от външната среда. При осъществяване на изследването са взети под внимание основните принципи на системния подход: *целенасоченост, цялост, организираност, комплексност, сложност.*

При обработване на информацията, за целите на анализа на икономическите и статистическите показатели, както и за графичното им представяне, са използвани софтуерни продукти: Word, Excel и статистическата програма SPSS. Изборът на тези програми се основава на възможностите им за обработка на данни, при прилагане на различни статистически методи, и получаване на крайни резултати, необходими за анализа.

За постигане целите на изследването и намиране на данни за отделни земеделски стопанства бе избран анкетният метод на проучване. Чрез него бе набрана информация за типични земеделски производители, за техните производствени и икономически показатели. При това целта беше да се очертаят пробле-

мите, заплахите и възможностите за тези земеделски стопанства.

В търсене на зависимостта между две качествени променливи бе използван хи-квадрат анализа. Той се осъществява в следната последователност:

- Определят се нулевата и алтернативната хипотеза;

- Определят се равнището на значимост и критичната област;

- Изчислява се емпиричната характеристика на статистическия критерий за проверка на хипотези. Използва се формулата:

$$\chi_e^2 = \sum_i \sum_j \frac{(f_{ij} - f_{ij}')^2}{f_{ij}'},$$

където: f_{ij} - действителните честоти в отделните клетки на таблицата;

f_{ij}' - теоретичните честоти в отделните клетки на таблицата.

- Определят се степените на свобода, като се използва формулата:

$$f = (a - 1)(b - 1),$$

където a – броят на редовете в таблицата;

b – броят на колоните в таблицата.

- Определя се теоретичната характеристика на статистическия критерий, като се използват таблиците за теоретичното χ^2 – разпределение при съответното равнище на значимост и степени на свобода.

- Сравняват се емпиричната и теоретичната характеристика на статистическия критерий за проверка на хипотези.

- Взимане на решение:

$\chi_e^2 > \chi_i^2$ - нулевата хипотеза се отхвърля и се приема алтернативната, т. е. има наличие на статистически значима връзка.

$\chi_e^2 \leq \chi_i^2$ - няма основание да се отхвърли нулевата хипотеза, което означава, че не се открива статистически значима връзка.

За използването на хи-квадрат анализа е необходимо да бъдат изпълнени следните условия:

1. Теоретичните стойности за всяка клетка да не бъдат по-малки от 1;

2. Ако има стойности на теоретичните честоти, по-малки от 5, те да не са в повече от 20% от клетките.

При изчисляването на зависимостите между променливите в нашия анализ тези две условия, в голяма част от случаите, не бяха изпълнени поради следните причини:

- малкият обем на извадката. Хи-квадрат анализът изисква достатъчно голям обем извадка, за да бъдат истински резултатите.

- сравнително големият брой клетки, който се среща при повечето въпроси с възможност за много отговори;

В статистическата литература се посочва, че колкото по-малък е обемът на извадката и по-голям броят на възможните отговори на отделните въпроси, толкова вероятността да не бъдат изпълнени тези две условия е по-голяма.

За потвърждаване на резултатите при нашето изследване, когато не е изпълнено едно от условията на хи-квадрат анализа, е използван коефициентът на Крамер. С него се определя силата на връзката между променливи, за които е установена зависимост. Той е нормиран в границите от нула до единица и се приема, че когато е от 0 до 0,3, връзката е слаба, от 0,3 - 0,7 – средна, и над 0,7 е налице силна зависимост между променливите. Освен това резултатът от получения коефициент се потвърждава и чрез равнището на значимост на коефициента. В случай че то е по-малко от допустимата грешка, резултатът се приема за статистически значим.

Обект на изследване

Изборът на обект на изследване е един от основните методически въпроси на настоящата разработка. Това произтича както от голямото разнообразие на земеделските стопанства, така и от възможността за определяне на границата на изследваната съвкупност. В тази връзка обект на изследване са земеделските стопанства от област Пловдив. Освен на субективни, изборът на района на изследване е базиран и на достатъчно обективни причини, които правят това решение не само приложимо, но и целесъобразно.

Извадка

В настоящото изследване е формирана извадка от 65 земеделски стопанства, с разли-

чен организационен статут, в четири общини на Пловдивска област. При избора на общините за изследване целта беше да се обхване разнообразието в Пловдивска област по отношение на:

- структурата на икономиката в общините;
- степента на развитие на общините;
- равнището на развитие на инфраструктурата;
- природно-климатичното разнообразие;
- икономическата активност на населението.

При избора на общините се взеха предвид и ограничените финансови средства за осъществяване на изследването. Избраните четири общини в Пловдивска област са: община Съединение, община Марица, община Стамболийски и община Родопи.

В първото равнище на подбор са оформени четири съставни единици, представляващи всички стопанства в четирите общини. На второто равнище всяко едно от четирите гнезда е разделено на четири съвкупности, които представляват четири организационни структури във всяка община - регистрирани земеделски производители, еднолични търговци, дружества и земеделски кооперации. От тези 16 съставни единици, чрез случаен, безвъзвратен подбор, бяха избрани анкетираните стопанства.

Резултати

Присъединяването на България към ЕС повлиява по различен начин на доходите на земеделските стопанства. От резултатите, от проведената анкета, се вижда една негативна тенденция в доходите на земеделските стопанства. 47,69% от собствениците на стопанствата споделят, че след 2007 г. доходите им значително намаляват. Като основна причина за това се посочва високата конкуренция на Общия пазар на ЕС, за която българските стопанства не са подготвени. За 35,38% от стопанствата доходите им остават непроменени и едва на 16,93% доходите се увеличават.

За нас представлява интерес да се установи връзката между специализацията на стопанството и неговия размер и посоката на изменение на доходите му след присъединяването

на България към ЕС. По този начин, ако има връзка между специализацията и доходите на стопанството, ще могат да се определят онези производства, в които земеделските стопанства могат да бъдат конкурентоспособни на европейския пазар. В тази връзка построяваме следните хипотези:

H_0 : Няма съществена връзка между производствената специализация на стопанството, неговия размер и изменението на доходите му.

H_1 : Има съществена връзка между производствената специализация, размера на стопанството и изменението на доходите му.

Резултатите от разпределението на отговорите на анкетиранията стопанства са посочени в табл. 1.

В таблицата се наблюдава следната тенденция: след присъединяването на страната към ЕС доходите на стопанствата, занимаващи се със зърнопроизводство, се увеличават, а на тези, ангажирани в зеленчукопроизводството, лозарството и овощарството, намаляват.

Като се използва хи-квадрат анализът, са изчислени статистическите величини, които показват силата на връзката между производствената специализация на стопанството, размера му и изменението на неговите доходи. Изчислената емпирична характеристика е 20,876. За определянето на теоретичната величина е избрана допустима грешка $\alpha = 0,05$ и степени на свобода $f = 8$. При тези стойности би трябвало да се потвърди алтернативната хипотеза, защото χ^2 теор. $< \chi^2$ емп., 15,51 $< 20,876$. Но тъй като едно от условията на хи-квадрат анализа не е изпълнено (в част от клетките има очаквани стойности по-малки от 5), би трябвало да се отнасяме скептично

към получения резултат. Затова определяме и коефициента на Крамер. В случая неговата стойност е 0,401. Приемаме, че между производствената специализация на стопанството, размера му и изменението на неговите доходи съществува връзка. В този смисъл е необходимо усилията на земеделските стопанства да бъдат насочени към тези производствени специализации, които влияят положително на доходите им.

Интерес представлява да се проследи посоката на влияние на получаваните директни плащания върху дейността на земеделските стопанства, в зависимост от тяхната специализация и размер. В тази връзка построяваме следните хипотези:

H_0 : Няма съществена връзка между производствената специализация на стопанството, неговият размер и влиянието на получаваните директни плащания.

H_1 : Има съществена връзка между производствената специализация на стопанството, размерът му и влиянието на получаваните директни плащания.

Резултатите от разпределението на отговорите на анкетиранията стопанства са посочени в табл. 2.

От таблицата се вижда, че получаваните директни плащания влияят предимно на земеделските стопанства със зърнена специализация и почти не влияят на функционирането на стопанства с лозарска и овощарска специализация. Причината за това е, че към момента директните плащания се получават за единица площ и са с еднакъв размер, независимо от отглежданите култури, а разходите по отглеждането на 1 дка зърнени култури

Таблица 1. Изменение на доходите на земеделските стопанства в зависимост от производствената им специализация и размер

Table 1. Change in farm incomes depending on their production specialization and size

Изменение на доходите на земеделските стопанства Change in farm incomes	Специализация/Specialization				
	Зърнопроизводство Grain production	Зеленчукопроизводство Vegetable production	Лозарство Viticulture	Овощарство Fruit-growing	Гъбарство Mushroom picking
Негативно/Negative	4	11	9	5	2
Без промяна/No change	10	5	1	3	4
Позитивно/Positive	8	0	1	1	1

и 1 дка лозя варира в широки граници. Освен това обикновено стопанствата със зърнена специализация са и най-големи по размер на обработваемата земя, което предполага и получаване на повече парични средства под формата на директни плащания.

Използвайки хи-квадрат анализа, са изчислени статистическите величини, които показват силата на връзката между производствената специализация и размера на стопанството, от една страна, и влиянието на директните плащания върху функционирането на земеделските стопанства - от друга. Изчислената емпирична характеристика е 32,818. За определянето на теоретичната величина е избрана допустима грешка $\alpha = 0,05$ и степени на свобода $f = 4$. При тези стойности би трябвало да се потвърди алтернативната хипотеза, защото χ^2 теор. $< \chi^2$ емп., $9,49 < 32,818$. Но тъй като едно от условията на хи-квадрат анализа не е изпълнено (в 40% от клетките има очаквани стойности по-малки от 5), би трябвало да се отнасяме скептично към получения резултат. Затова определяме и коефициента на Крамер. В случая неговата стойност е 0,711. Приемаме, че между производствената специализация на стопанството, размера му и влиянието

на директните плащания върху функционирането на земеделските стопанства съществува връзка.

Следователно съществен недостатък на схемата за субсидиране „директни плащания на единица площ” е, че води до неравнопоставеност между земеделските стопанства с различна производствена специализация и размер, като приоритет имат предимно специализации, характеризиращи се с ниска капиталоемкост и ниско равнище на производствени разходи. При този начин на субсидиране 90% от европейските пари са насочени към екстензивните култури, а не се стимулират интензивните. Следователно редица приоритетни за страната ни подотрасли на селското стопанство остават необлагодетелствани от предоставяните субсидии, което ще илюстрираме с пример.

В табл. 3 са показани основните характеристики на две стопанства и размерът на получаваната субсидия на единица площ.

От таблицата се вижда защо по-голямата част от анкетираните стопанства със зърнена специализация твърдят, че получаваните от тях субсидии оказват влияние върху доходите им. Относителният дял на получаваната

Таблица 2. Влияние на директните плащания върху функционирането на земеделските стопанства в зависимост от производствената им специализация

Table 2. Effects of direct payments on the functioning of farms depending on their production specialization

Влияние на директните плащания върху функционирането на стопанството Effects of direct payments on the functioning of farm	Специализация / Specialization				
	Зърнопроизводство Grain production	Зеленчукопроизводство Vegetable production	Лозарство Viticulture	Овощарство Fruit-growing	Гъбарство Mushroom picking
не влияят/no impact	1	11	9	6	7
влияят/have impact	21	5	2	3	0

Таблица 3. Разпределяне на директните плащания на единица площ между стопанствата

Table 3. Distribution of direct payments per hectare between farms

Стопанство Farm	Използвана площ (дка) Used area (acres)	Общи производствени разходи (лв.) Total production costs (BGL)	Общ добив (кг.) Total yield (kg)	Стойност на реализираната продукция (лв.) Value of marketed production (BGL)	Субсидия (лв.) Subsidy (BGL)
Зърнена специализация Grain specialization	1 050	52 500	367 500	73 500	21 000
Зеленчукова специализация Vegetable specialization	50	17 500	150 000	60 000	1 000
Общо/Total	1 100	70 000		133 500	22 000

субсидия от общите приходи на стопанството е 22,22%, докато при стопанството със зеленчукова специализация този дял е едва 1,64%. Именно това води до неравнопоставеност в предоставяните субсидии на единица площ, в зависимост от производствената специализация на стопанствата, и се наблюдава отлив от производства, за които България има конкурентни предимства.

Следователно необходима е промяна, така че да бъдат преодолени недостатъците на този вид подпомагане. Като цяло може да се тръгне в две основни посоки – премахване на всякакъв вид подпомагане или реформиране на вече съществуващия начин.

Отчитайки факта, че България е част от ЕС, то премахването на всякакъв вид подпомагане на настоящия етап ще е много труден процес, който ще донесе много повече негативи, отколкото ползи или това е възможно да се случи, но в един по-продължителен период от време. Налага се да се търси разрешение на проблема чрез реформиране на настоящия начин на подпомагане на земеделските стопанства. Именно това се случва през последните няколко години в рамките на ЕС – провеждат се дебати и се търсят възможности за реструктуриране на ОСП в областта на подпомагане на земеделските стопанства. Основната посока, в която се върви, е преминаване към Схема за основно (базово) плащане, което да представлява около 40% от бюджета на Системата на директните плащания, 30% за зелени плащания и т. н., но отново се залага на разпределяне на субсидията на база единица площ.

Отчитайки всички тези предстоящи промени, предимствата и недостатъците им, предложението, което може да бъде направено за реструктуриране начина на подпомагане на земеделските стопанства в рамките на ЕС, е в следното направление:

- Намаляване на финансовите средства за подпомагане на селското стопанство в ЕС през периода 2014-2020 г. до 30% от общия бюджет;

- Предварително фиксиране на средствата за подпомагане на земеделските стопанства

на годишна база;

- Подпомагане на стопанствата на база икономическия им размер, а не на база единица площ;

- Поетапно намаляване на директните плащания на база икономическия им размер и премахването им до 2020 г.

- Пренасочване на финансовите ресурси към приоритетни за ЕС дейности.

В табл. 4 е представено предложението за промяна в начина на субсидиране на селското стопанство в периода 2014-2020 г.

Заключение

На базата на проведеното изследване може да се очертае основният проблем, с който се срещат българските земеделски производители в процеса на функциониране, в условията и изискванията, наложени от Общата селскостопанска политика на ЕС, а именно:

Наложената схема на субсидиране „директни плащания на единица площ” води до различно изменение в доходите на земеделските производители, в зависимост от специализацията и размера им, в резултат на което се наблюдава неравнопоставеност между различните подотрасли на селското стопанство и различните по размер стопанства.

Преминаването към базово плащане на стопанство на база икономическия му размер в голяма степен преодолява недостатъка на „директните плащания на единица площ”. Това се дължи на факта, че в ЕС е прието икономическият размер на стопанството да се определя чрез т. нар. „икономическа единица” (ИЕ). Икономическата единица се изчислява като разлика между брутният селскостопански продукт и разходите, свързани с този продукт, и е равна на 1 200 евро, т. е. тя отчита вида на специализацията на стопанството. От друга страна - поетапното намаляване на базовото плащане и премахването му ще доведе до пренасочване на земеделските стопанства към по-ефективни и конкурентоспособни производства.

Увеличаването на средствата за екологични дейности ще доведе до разрешаване на

Таблица 4. Предложение за субсидиране на отрасъл „Селско стопанство” в периода 2014-2020 г.
Table 4. Proposal to subsidize the agricultural sector in the period 2014-2020 years

Вид плащане/Type of payment	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Базово плащане на стопанство, на база икономически размер Basic farm payment based on economic size	60,00%	50,00%	40,00%	30,00%	20,00%	10,00%	0,00%
Плащания за екологични дейности Payments for environmental activities	20,00%	22,50%	25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
Подпомагане на млади производители Support for young farmers	2,00%	2,50%	3,00%	3,50%	4,00%	4,50%	5,00%
Подпомагане на отделни производства в зависимост от приоритетите Support for separate proceedings according to priorities	4,00%	5,00%	6,00%	7,00%	8,00%	9,00%	10,00%
Подпомагане изграждането на организации на производителите Support development of producer organizations	1,00%	1,50%	2,00%	2,50%	3,00%	3,50%	4,00%
Подпомагане научноизследователската дейност в областта на селското стопанство и повишаване професионалната квалификация на заетите Support for research in the agriculture and enhancing the professional skills of employees	3,00%	3,50%	4,00%	4,50%	5,00%	5,50%	6,00%
Допълнително подпомагане развитието на селските райони Additional support for rural development	10,00%	15,00%	20,00%	25,00%	30,00%	35,00%	40,00%
Общо/Total	100,0%	100,0%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

проблемите, свързани с опазването на околната среда. Голяма част от стопанствата ще се насочат към производството на екологично чисти продукти, чието търсене непрекъснато нараства на световните пазари. Нарастването на средствата за стимулиране на отделни производства ще даде възможност на държавите членки да подпомагат онези подотрасли на селското стопанство, които се явяват приоритетни в даден етап. Според Почалеев и Тодорова (2009) биологичното производство е земеделска система, която би могла да реши сложните проблеми, свързани с опазване на околната среда, заетостта, доходите и качеството на храните.

Важно значение има и насочването на усилията към повишаване на професионалната квалификация на заетите в селското стопанство и развитието на научноизследователската дейност, които по косвен начин ще окажат влияние върху доходите на земеделските производители.

Най-съществено увеличение се предлага да се направи в средствата за развитие на селските райони. По този начин може значително да бъде подобрена инфраструктурата в тези райони, да се изградят пазари, тържища, преработвателни предприятия и да се стимулира развитието на дейности, носещи допълнителни доходи за селското население.

ЛИТЕРАТУРА

- Почалеев, П., С. Тодорова.** 2009. Биологичното земеделие – път за излизане от кризата в родното селско стопанство. Свищов, 382 с.
- Цонева, М.** 2001. Аграрна политика, изд. Тракия, С., 240 с.
- Bachev, H.** 2011. Impacts of EU CAP implementation on Bulgarian farms. SSRN, p. 3
- Brandow, G. E.** 1977. A framework for the farm problem. Pennsylvania State University.
- Chambers, R.** 1985. Agricultural research for resource – poor farmers: The farmer – first – and last model. University of Sussex, Great Britan.
- Fite, G. C.** 1962. Farm Fundamentalism – Past and Future. University of Oklahoma.

Gardner, B. L. 1992. Changing Economic Perspectives on the Farm Problem. Journal of Economic Literature, Volume XXX, Number 1, pp. 62-101

Gardner, B. L. 1987. The Economics of Agricultural Policy. Macmillan Publishing Company. New York, pp. 345-376

Gifford, P. 1947. Breaking new grounds (Harcourt Brace, New York).

Guillermo, J. 1970. Cano El derecho, las instituciones y los recursos naturales in the review Recursos Hidricos (Buenos Aires), Vol. 1, No 3 (July) p. 41 and ff

Guillermo, J. 1965. Cano - Problemas institucionales y legales del desarrollo de los recursos naturales (especialmente hidricos) en las zonas axidas de Latino-américa, in Jurisprudencia Argentina (Buenos Aires, 2 February).

Jollivet, M., N. Einzner. 1996. L'Europe et ses campagnes. Paris, Presses de Science Po, pp. 399

Johnson, D. G. 1950. The Nature of the Supply Function for Agricultural Products. American Economic Review.

Johnson, G. L. 1958. Supply Function – Some Facts and Notions, In Heady et al. (eds), Agricultural Adjustment Problems in a Growing Economy, The Iowa State College Press, Annes.

Jorden, O., M. Bindi. 2002. European Journal of Agronomy, Volume 16, Issue 4, June, pp. 239-262

Josling, T. E. 1973. Agricultural Protection, Domestic Policy and International Trade, FAO, Rome.

Ruano, L. 2003. The Common Agricultural Policy and the European Union's Enlargement to Eastern and Central Europe: A Comparison with the Spanish case, Robert Shuman Centre for Advanced Studies, №3, pp. 27

Scandizo, P. L. 1989. Measures of protection: Methodology, economic interpretation and policy relevance, Economic and Social Development Paper, 84, Rome.

Schultz, T. W. 1945. Agriculture in an Unstable Economy, Committee for Economic Development Research Study, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, pp. 1-272

Schwartz, N., S. Parker. 1998. Measuring Government Intervention in Agriculture for the GATT Negotiations, American Agricultural Economics.

Todorova, S., M. Kagatsume. 2007. Impact of the EU Common Agricultural Policy on Farming Structure in Bulgaria, Journal of Rural Economics, Tokyo, pp. 575

Swinnen, J., H. Grow. 1999. Agricultural Finance

and Institutional Reforms in Transition Economies, in Agricultural Finance and Credit Infrastructure in Transition Economies, Moscow, OECD, pp. 54-67

Swinnen, J. 2001. A Fischler Reform of the Common Agricultural Policy? Centre for European Policy Studies, working document no. pp. 173

<http://europa.eu>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

www.mzh.government.bg

Direct Payments and their Impact on Farm Income of Agricultural producers after Bulgaria's accession to the EU

P. POCHALEEV

University of Agriculture – Plovdiv

(Summary)

Bulgaria's accession to the EU has opened up new prospects of the agricultural holdings in the country. While the new environment in which to operate these holdings - the Common Agricultural policy, placed in front of them number of challenges and problems of development. **The main objective** of this study is to trace the change of the incomes of farmers and the impact of the direct payments after the accession of Bulgaria to the EU. Initially makes a short overview of the approaches to resolving the farm problem and the approaches applied in support of agricultural holdings in developed and developing countries. **Subject of a study** are agricultural holdings in the region of Plovdiv, the surveyed 65 farms with different legal and organizational status. As a result of the data obtained from the analysis we suggest a change in the way of support of agricultural holdings. The proposal, which may be made for the restructuring of the way of supporting of agricultural holdings in the framework of the EU, is the following:

- Reduce the financial means to support the agriculture in the EU during the period 2014-2020 years up to 30% of the total budget;
- Pre-fixing of the funds for the support of agricultural holdings on an annual basis;
- Support the holdings of base their economic size, not a per unit area;
- Phased reduction of direct payments to base their economic size and their abolition 2020 year;
- Forwarding of the financial resources to priority for the EU activities.

Key words: farm problems, incomes, direct payments, Common Agricultural Policy

Статията е постъпила в редакцията на 26.X.2012 г.